

TÜRKİYE’DE ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERDE SANAT EĞİTİMİNİ KONU ALAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN EĞİLİMLERİ *

TRENDS OF GRADUATE THESES ON ART EDUCATION FOR INDIVIDUALS WITH SPECIAL NEEDS IN TURKEY

Gülcan ERDEN KOCAARSLAN

Dr.

Milli Eğitim Bakanlığı

Görsel Sanatlar Öğretmeni

gekocaarslan@ankara.edu.tr

Orcid No: 0000-0001-8697-6386

Geliş Tarihi/Received:

01/02/2024

Kabul Tarihi/Accepted:

22/11/2024

e-Yayım/e-Printed:

31/12/2024

Özgün Araştırma Makalesi/ Original Research

Kaynakça Bilgisi: Erden Kocaarslan, G. (2024). Türkiye’de özel gereksinimli bireylerde sanat eğitimi konu alan lisansüstü tezlerin eğilimleri. *İnformel Ortamlarda Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 255-269

Citation Information: Erden Kocaarslan, G. (2024). Trends of graduate theses on art education for individuals with special needs in Turkey. *Journal of Research in Informal Environments*, 9(2), 255-269

* 3. Uluslararası İnformal Öğrenme Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

ÖZ

Görsel sanatlar eğitimi özel eğitim alanındaki her yaşta gelişimsel seviyedeki bireyler için yadsınmaz bir öneme sahiptir. Bu ders, kazanımları ve sınıf içi uygulamalarıyla özel gereksinimli bireylerin topluma entegrasyonuna katkı sağlamanın yanı sıra, toplumun özel gereksinimli bireylere ilişkin farkındalığını artırmada önemli bir alandır. Bu araştırmada, Türkiye’de özel gereksinimli bireylerin sanat eğitimi/görsel sanatlar eğitimi alanında gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu hedef kapsamında, 2007- 2023 yılları arasında Yüksek Öğretim Kurulu’nun (YÖK) ulusal tez merkezinden erişilebilen 38 lisansüstü tez araştırmaya dahil edilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi modeli kullanılmıştır. Bu kapsamda lisansüstü araştırmalar tür, yıl, çalışma grubu, yöntem, desen, konu, veri toplama araçları ve hangi üniversitelerde gerçekleştirildiği gibi değişkenlere göre nasıl bir dağılıma sahip olduğuna bakılmıştır. Elde edilen sonuçlar grafikler ve tablolarla görselleştirilip yüzde ve frekans olarak yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda incelenen tezlerin en sık 2023 yılında yapıldığı ve yüksek lisans düzeyinde çalışıldığı görülmüştür. Çalışma grubu olarak en fazla öğretmenler tercih edildiği ve konu olarak ise öğretmen görüşlerinin belirlendiği tespit edilmiştir. En çok Gazi Üniversitesi’nde gerçekleştirilen bu tezlerde nicel yöntem içinde tarama deseni ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulguların hem özel eğitim hem de görsel sanatlar alanlarını içeren gelecekte yapılacak çalışmalara rehber olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sanat eğitimi, görsel sanatlar, özel eğitim, özel gereksinimli

---

ABSTRACT

Visual arts education has an undeniable importance for individuals of all ages and developmental levels in the field of special education. This course, in addition to contributing to the integration of individuals with special needs into society with its achievements and classroom practices, is an important area in increasing the awareness of society about individuals with special needs. This study aims to examine postgraduate theses conducted in the field of art education/visual arts education of individuals with special needs in Turkey in terms of various variables. Within the scope of this goal, 38 postgraduate theses that could be accessed from the national thesis center of the Council of Higher Education (YÖK) between the years 2007-2023 were included in the study. The document review model, one of the qualitative research methods, was used. In this context, the distribution of postgraduate studies according to variables such as type, year, study group, method, design, subject, data collection tools and which universities they were conducted in was examined. The obtained results were visualized with graphs and tables and interpreted as percentage and frequency. As a result of the research, it was seen that the theses examined were most frequently made in 2023 and were studied at the master's level. In the study, it was determined that teachers were the most preferred study group, and the subject of obtaining teachers' opinions was ranked first. In these theses, mainly conducted at Gazi University, the survey design was predominantly used within the quantitative method. It is thought that the findings obtained from the research will guide future studies that include both special education and visual arts fields.

Keywords: Art education, visual arts, special education, student with special needs

---

GİRİŞ

Sanat, çağlar boyunca çeşitli form, şekil ve amaçlar doğrultusunda var olagelmiş bir olgudur. Sanat birey ve toplumlar için vazgeçilmez olmakla birlikte yaratıcılığı, estetik ifadeyi geliştirmeye de yardımcı olur. Ayrıca ilk çağlardan günümüz modern çağına dek toplumların kendini ifade etmesi ve kültürlenmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Özellikle eğitim ve sanatın iç içe olması bireyin hayatına sanat eğitimi olgusu katmıştır. Sanat eğitimi en genel ifadeyle bireylerin duygu, düşünüş ve düşüncelerini ifade etmelerini ve yaratıcılıklarını estetik bir aşamaya taşımalarını sağlayan tüm eğitim faaliyetlerini içermektedir (San, 2003; Yolcu, 2009). Ayrıca sanat eğitimi, genel ve kavramsal açıdan disiplinlerarası olup, sanatın form ve uygulamalı tüm alanlarını kapsamaktadır.

Günümüzde sanatsal etkinlikler tüm çocukların eğitiminde ve gelişimlerinde vazgeçilmezdir. Bunun sebebi olarak sanat eğitiminin çocuğun gelişimine bütünsel açıdan etki etmesi olduğu söylenebilir (Aksu, 2011). Başka bir ifadeyle bireyin içinde bulunduğu birtakım sanatsal etkinlikler; zihinsel, bedensel, sosyal ve psikolojik gelişim alanlarına olumlu katkılar sunmaktadır. Örneğin çocuğun yapmış olduğu resimlerden onu tanıma, zekâ, kişilik ve sosyal çevresi hakkında bazı ipuçları elde etmek mümkündür. Böylece, resim çocuğu psikolojik olarak anlamaya yarayan bir ölçüt olmasının yanı sıra çocuğun kişilik, zeka ve sosyal açıdan iç dünyasını yansıtmaya yarayan bir ifade aracı olarak önem arz etmektedir (Yavuzer, 2012). Aynı şekilde sanat eğitimi büyük-küçük kas koordinasyonunun yanı sıra el-göz koordinasyonu gelişimi yönünden destekleyerek psiko-motor gelişim alanına; problem çözme becerisi, estetik ve sanatsal beceriler bilişsel gelişim alanına; paylaşma, iş birliği ve grup iletişimi sosyal beceri alanına katkı sağlamaktadır (Aksu, 2011; Yavuzer, 2012).

Görsel sanatlar eğitimi genel ve özel eğitim programlarında çocuğun düş gücünü, görsel-uzamsal zekâsını, estetik algısını, ifade ve iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu sebeple sanat eğitimi, salt normal gelişim gösteren bireylere yönelik değil özel gereksinimli bireyler için de oldukça önem olduğu söylenebilir (Kahraman, 2007; San, 2003; Yolcu, 2009). Sanat eğitimi özel gereksinimli bireyin öz benlik duygusu, sosyal beceri, yaratıcılık ve psiko-motor gelişimlerine katkı sağlaması açısından da oldukça kritik rol oynamaktadır (Çağlayan, 2014; Yavuzer, 2012). Görsel sanatlar eğitimi özel gereksinimli bireyler için, bireyin mevcut ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, bilme ve yapabilme düzeyini geliştirmeyi amaçlayan sistemli uygulamalar dizisidir (Salderay, 2010). Burada hazırlanan eğitim planlarının temel amacı, bir ürün ortaya koymak değildir. Görsel sanatlar eğitiminde özel gereksinimli bireylerin katılımı, süreç ve süreçten alınan haz ortaya çıkan üründen daha fazla değer taşımaktadır (Artut, 2002).

Farklı yetenek ve bireysel özelliklere sahip öğrenciler, değişmekte olan dünyaya uyum sağlamak için özel eğitim süreç ve programlarına gereksinim duymaktadırlar. Dolayısıyla öğrenciler arasında ihtiyaçların belirgin olduğu ve genel eğitim programları yetersiz kaldığı durumlarda özel eğitim programlarına olan ihtiyaç gündeme gelmektedir. Bireyin farklılıkları ve yeterlikleri akranlarına göre anlamlı farklılık oluşturması durumunda eğitim yöntem ve programlarının da o bireylere özgü düzenlenmesi özel eğitim programları sayesinde gerçekleşmektedir (Çitil, 2020; Erbay, 2000). Özel eğitimle amaçlanan bireyin topluma uyum sağlamasına yardım ederek, yetersizlik sebebiyle yaşadığı bağımlılığı azalmaktır. Özel gereksinimli öğrencilere yönelik hazırlanan programların sanat eğitimiyle birlikte verilmesi, bireyin tüm gelişim alanlarını etkileyerek olumlu bir öğrenme ortamı yaratılmasına katkı sağlayacağı ifade edilebilir (Metin, 2012). Bireysel farklılıkların ön plana çıktığı çağımızda, üniversitelerde sanat eğitimi ve özel gereksinimli bireylere yönelik araştırmalar yoğunlaşmıştır. Sanat eğitimi ve özel eğitim üzerine lisansüstü tezlerdeki eğilimler, gelecekteki araştırmalarda boşlukların doldurulması ve ihtiyaçların belirlenmesi için rehberlik etmektedir (Demirel, 2007; Karkın, 2011). Bununla birlikte bilimsel bir araştırma sürecinin raporlanması, genel bir değerlendirme yapma fırsatı da sunmaktadır. Bu nedenle, sanat eğitimi ve özel eğitim alanında yapılan lisansüstü tezlerin derlenmesi, bir yandan hangi konuların ele alındığını gösterirken, diğer yandan gelecekteki araştırmaların eksik veya aksayan yönlerine ışık tutarak ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu doğrultuda araştırmanın amacı Türkiye’de sanat eğitimi/ görsel sanatlar ile özel gereksinimli bireyleri konu almış lisansüstü tezlerin eğilimlerini incelemektir.

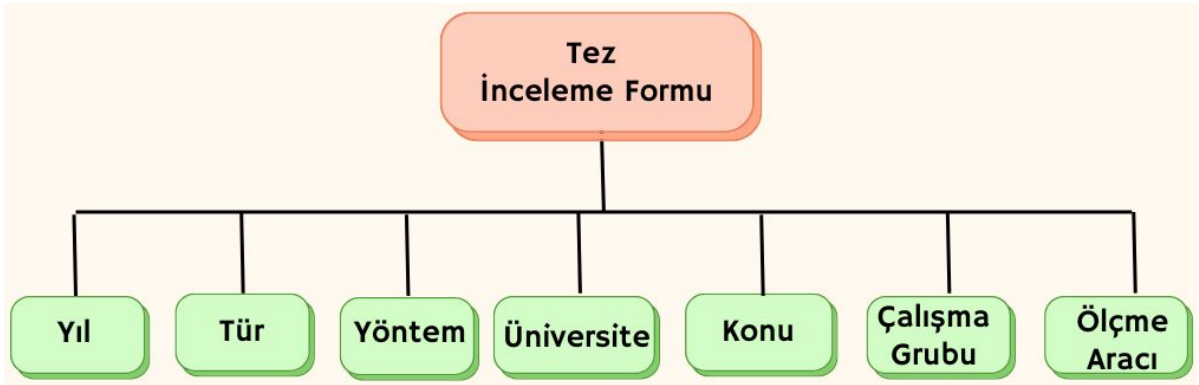
Bu amaca bağlı olarak aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıŐtır:

1. Literatürdeki yapılan lisansüstü tezler yıllara göre nasıl bir dağılım göstermiştir?
2. Literatürdeki yapılan lisansüstü tezler tür açısından nasıl bir dağılım göstermiştir?
3. Literatürdeki yapılan lisansüstü tezler kullanılan yöntem ve desene göre nasıl bir dağılım göstermiştir?
4. Literatürdeki yapılan lisansüstü tezler çalışma grubuna göre nasıl bir dağılım göstermiştir?
5. Literatürdeki yapılan lisansüstü tezler kullanılan ölçme aracı türlerine göre nasıl bir dağılım göstermiştir?
6. Literatürdeki yapılan lisansüstü tezler gerçekleştirilen üniversitelere göre nasıl bir dağılım göstermiştir?
7. Literatürdeki yapılan lisansüstü tezler çalışılan konu açısından nasıl bir dağılım göstermiştir?

YÖNTEM

Bu araştırmada, nitel yöntemlerden biri olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, belirlenen amaç doğrultusunda kaynakları tarayarak bu kaynakların incelenmesi, analizi ve değerlendirilmesini kapsamaktadır. Doküman incelemesi baŐlı baŐına bir araştırma yöntemi olmakla birlikte, nitel yöntemleri destekleyen durumlara ek kaynak sağlama görevi de üstlenmektedir (Bowen, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Ayrıca doküman incelemesi, araştırma verilerini oluŐturan birincil ya da ikincil kaynakların, dokümanların araŐtırılması, sorgulanması ve analizi olarak da tanımlanabilir (Özkan, 2019).

Bu araştırma kapsamında ilk olarak Yükseköğretim Kurulunun (YÖK) Ulusal Tez Merkezi’nden tarama yapılmıştır. Buna göre; tarama teriminde “özel gereksinim/ özel eğitim” kullanılmış ve alan, izin durumu, tez türü kısmına ise “tümü” seçeneği ile tarama gerçekleştirilmiştir. Tarama sonucunda 1989-2023 yıllarında hazırlanmış 838 tane teze ulaşılmıştır. Bu çalışmada sanat eğitiminde özel gereksinimli bireylerle yapılan çalışmalar kriteri doğrultusunda diğer disiplinler ile yapılan çalışmalar dikkate alınmamıştır. İkinci aşamada ise “sanat eğitimi, özel eğitim, özel gereksinim” anahtar kelime aratılmış ve sanat eğitimi ile ilgili 38 teze ulaşılmıştır. Ayrıca bu lisansüstü çalışmalarda sanat eğitimi, özel eğitim, özel gereksinim konuları kapsamında 2000-2023 yılları arasında gerçekleştirilen çalışmalara erişilmiştir. Ayrıca, YÖK Ulusal Tez Merkezi’nden elde edilen lisansüstü çalışmalar, belirlenen dahil etme kriterlerine göre değerlendirilerek, araştırmanın amacına uygun bir havuz oluşturulmuştur. Kriter olarak, 2023 yılını içermesi ve tez başlığında sanat eğitimi, görsel sanatlar, özel gereksinimli veya özel eğitim sözcüklerinden birini barındırması dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda ulaşılan tezler, araştırmanın amacı doğrultusunda incelenmiş ve araştırmacı dışında iki alan uzmanının görüşü alınarak, araştırmacılar tarafından hazırlanan form (tez inceleme) kullanılarak elde edilmiştir.

Şekil 1. Tez inceleme formu

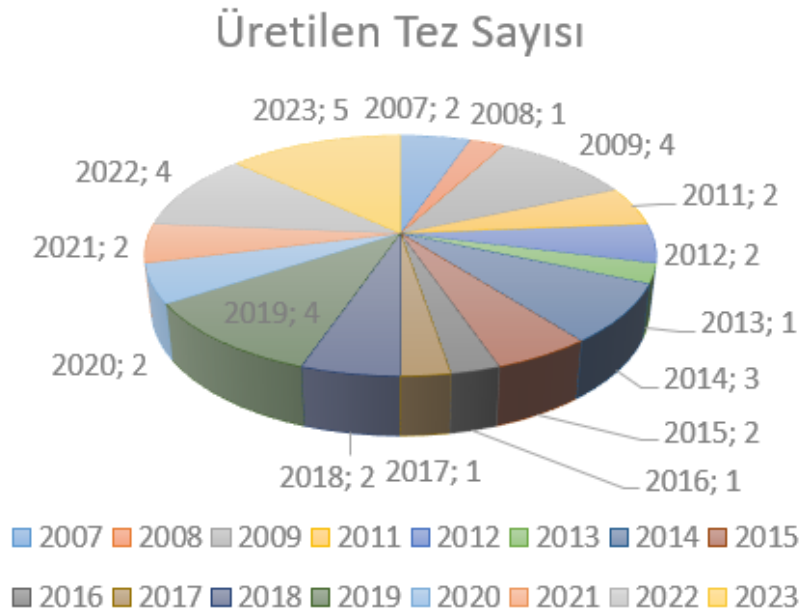
Araştırmadan elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analizde, elde edilen veriler önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Verilerin çözümlenmesi aşamasında, alt problemlere göre kategorilerden bir şablon oluşturulmuştur. Burada; yıl, tür, konu, yöntem, desen, çalışma grubu ve veri toplama araçlarına ilişkin alt bilgiler bulunmaktadır. Bu doğrultuda elde edilen veriler ışığında grafiklerde frekans ve yüzde değerlerine göre değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu çalışma ile Türkiye’de sanat eğitimi /görsel sanatlar, özel gereksinim(li) ve

özel eğitim konusu kapsamında yapılmış lisansüstü tezlere genel bir bakış açısı sunmasının yanında gelecekte yapılacak araştırmalar için bir esin kaynağı olabilir.

BULGULAR

Bu araştırmada Türkiye’de sanat eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle yapılan lisansüstü çalışmalar bazı değişkenler açısından ele alınarak elde edilen bulgular ve açıklamalar aşağıda tablolar ve şekillere halinde sunulmuştur.

Araştırmanın ilk probleminde Türkiye’de sanat eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle yapılan lisansüstü tezlerin yıl bazında nasıl bir dağılım gösterdiğine dair bulgular Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. Lisansüstü tezlerin tür olarak dağılımı

Şekil 2 incelendiğinde lisansüstü tezler 2007- 2023 yıllarını kapsayan süreçteki dağılımı Şekil 2’de göstermiştir. Bu lisansüstü tezlerin 2007’de %5’i ($f=2$), 2008’de %2’si ($f=1$), 2009’da %10’nu ($f=4$), 2011’de %5’i ($f=2$), 2012’de %5’i ($f=2$), 2013’te %1’i ($f=1$), 2014, %7’si ($f=3$), 2015 %5’i ($f=2$), 2016 %2’si ($f=1$), 2017 %2’si ($f=1$), 2018 %5’i ($f=2$), 2019’da %10’nu ($f=4$), 2020’de %5’i ($f=2$), 2021’de %5’i ($f=2$), 2022’de %10’nu ($f=4$), 2023’te %13’ü ($f=5$) şeklindedir. Şekil 2’de tez sayısının en fazla olduğu yıl 2023 %13’ü ($f=5$) olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırmacıların sanat eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle yaptıkları tezler, az sayıda olsa da her yıl çalışılmıştır. Üretilen lisansüstü tezlerin sayısında 2007’den beri iniş çıkışlar olmasına karşın son iki yılda bir artış görülmektedir.

Araştırmanın ikinci probleminde Türkiye’de sanat eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle yapılan lisansüstü tezlerin tür olarak nasıl bir dağılım gösterdiğine dair bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir.

<i>Tür</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Yüksek Lisans	32	84.21
Doktora	6	15.78
Toplam	38	%100

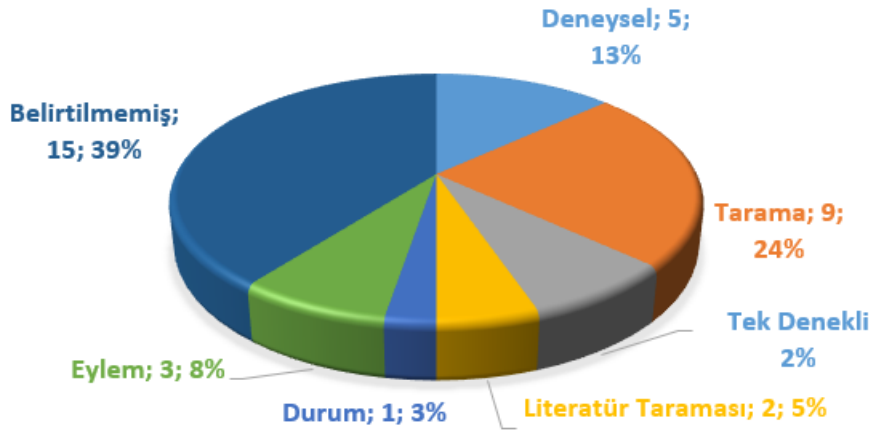
Tablo 1’e bakıldığında lisansüstü tezlerin %84’nün ($f=32$) yüksek lisans, %30’nun ($f=6$) doktora düzeyinde yapıldığı görülmektedir. Tez düzeyleri açısından karşılaştırıldığında yüksek lisans ve doktora tez düzeyleri arasındaki farkın oldukça fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgular doğrultusunda özel eğitim ve sanat eğitimi konu alan lisansüstü çalışmaların yüksek lisans düzeyinde daha fazla çalışıldığı görülmektedir. YÖK Ulusal Tez merkezine bakıldığında özel eğitimde gerçekleştirilmiş lisansüstü tezlerin en fazla olarak yüksek lisans düzeyinde olduğu dikkat çekmektedir.

Araştırmanın üçüncü probleminde Türkiye’de sanat eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle yapılan lisansüstü tezlerin araştırma yöntemi ve desenine göre nasıl bir dağılım gösterdiğine dair bulgulara Tablo 2’de yer verilmiştir.

<i>Yöntem</i>	<i>Desen</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Nitel	Deneysel	5	13.15
	Tarama	9	23.68
	Belirtilmemiş	2	5.26
	Literatür Taraması	2	5.26
Nitel	Durum	1	2.63
	Belirtilmemiş	7	18.42
	Eylem	3	7.89
	Fenomenoloji	3	7.89
Karma	Belirtilmemiş	6	15.78
Toplam		38	100

Tablo 2'ye bakıldığında lisansüstü tezlerin nicel yöntem içinden %13.15'nin ($f=5$) deneysel, %23.68'nin ($f=9$) tarama ve %5.26 ($f=2$) araştırma desenini belirtilmediği görülmektedir. Ayrıca lisansüstü tezlerin nitel yöntem içinden %2.63'nün ($f=1$) durum, %7.89'nun ($f=3$) eylem, %7.89'nun ($f=3$) fenomoloji ve %7.89'nun ($f=3$) araştırma desenini belirtilmediği görülmektedir. Son olarak ise %15.78 ($f=6$) karma yöntemle çalışılmasına karşın araştırma deseni belirtilmemiştir. Genel olarak bakıldığında karma yöntemin %15.78 ($f=6$) az oluşu dikkat çekmektedir. Bunun yanında önemli bir bulgu da incelenen tezlerde araştırmacıların büyük bir çoğunluğunun desen belirtmediği %39 ($f=15$) dikkat çekmektedir. Bu bulgulara göre Şekil 2'de pasta grafiğinde daha net bir şekilde dağılım görülebilmektedir.

Şekil 3. Lisansüstü tezlerin araştırma yöntem ve desenine göre dağılımı

Araştırmanın dördüncü probleminde Türkiye'de sanat eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle yapılan lisansüstü tezlerin çalışma grubuna göre nasıl bir dağılım gösterdiğine dair bulgulara Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3

Lisansüstü tezlerin çalışma grubuna göre dağılımı

Çalışma Grubu	f	%
İlkokul	4	9.52
Ortaokul	10	23.80
Lise	7	16.66
Lisans	1	2.38
Öğretmen/ veli	20	47.61
Toplam	42	100

Tablo 3’e bakıldığında lisansüstü tezlerin %47,61’nin ($f=20$) öğretmen/veli, %23.80’nin ($f=10$) ortaokul, %16.66’nin ($f=7$) lise, % 9.52’sinin ($f=4$), %2.38 ($f=1$) lisans düzeyinde çalışma grupları ele alınarak yürütüldüğü görülmektedir. Bu bulgulara bakılarak çalışma grubu olarak en fazla öğretmen-veli %47,61’nin ($f=20$) daha sonra ise ortaokul öğrencileri ile %23.80’nin ($f=10$) çalışıldığı söylenilebilir.

Araştırmanın beşinci problemde Türkiye’de sanat eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle yapılan lisansüstü tezlerin ölçme aracı türlerine göre nasıl bir dağılım gösterdiğine dair bulgular Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4
Lisansüstü tezlerin veri toplama aracına göre dağılımı

<i>Veri Toplama Araçları</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Ölçek	7	11.29
Başarı Testi	2	5.26
Rubrik	5	13.15
Gözlem Formu	5	13.15
Görüşme Formu	16	42.10
Dokümanlar	16	42.10
Anket	11	28.94
Toplam	62	100

Tablo 4 incelendiğinde, araştırmacılar verilerini toplamak için %11.29’u ($f=7$) ölçek, %5.26’sı ($f=2$) başarı testi, %13.15’i ($f=5$) rubrik, %13.15’i ($f=5$) gözlem formu, %42.10’ı ($f=16$) görüşme formu, %42.10’ı ($f=16$) dokümanlar ve %28.94’ü ($f=11$) anket kullanmıştır. Genel olarak veri toplama araçları olarak en fazla görüşme formu ve dokümanların kullanıldığı görülmektedir.

Araştırmanın altıncı problemde Türkiye’de sanat eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle yapılan lisansüstü tezlerin gerçekleştirilen üniversitelere göre nasıl bir dağılım gösterdiğine dair bulgular Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5
Lisansüstü tezlerin gerçekleştirilen üniversitelere göre dağılımı

<i>Üniversite</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Selçuk Üniversitesi	2	5.26
Pamukkale Üniversitesi	1	2.63
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	1	2.63
İnönü Üniversitesi	1	2.63
Trabzon Üniversitesi	1	2.63
Gazi Üniversitesi	11	28.94
Akdeniz Üniversitesi	2	5.26
Anadolu Üniversitesi	3	7.89
Fırat Üniversitesi	1	2.63
Ankara Üniversitesi	1	2.63

Dokuz Eylül Üniversitesi	1	2.63
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	1	2.63
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	2	5.26
Necmettin Erbakan Üniversitesi	3	7.89
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	2.63
İstanbul Arel Üniversitesi	2	5.26
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	1	2.63
Trabzon Üniversitesi	1	2.63
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	1	2.63
Uludağ Üniversitesi	1	2.63
Toplam	38	100

Tablo 5'te konu kapsamındaki tezlerin gerçekleştirildiği üniversitelere bakıldığında %5.26'sı ($f=2$) Selçuk Üniversitesi, %2.63'ü ($f=1$) Pamukkale Üniversitesi, %2.63'ü ($f=1$) Abant İzzet Baysal Üniversitesi, %2.63'ü ($f=1$) İnönü Üniversitesi, %2.63'ü ($f=1$) Trabzon Üniversitesi, %28.94'ü ($f=11$) Gazi Üniversitesi, %5.26'sı ($f=2$) Akdeniz Üniversitesi, %7.89'u ($f=3$) Anadolu Üniversitesi, %2.63'ü ($f=1$) Fırat Üniversitesi, %2.63'ü ($f=1$) Dokuz Eylül Üniversitesi, %2.63'ü ($f=1$) Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, %5.26'sı ($f=2$) Ondokuz Mayıs Üniversitesi, %7.89'u ($f=3$) Necmettin Erbakan Üniversitesi, %2.63'ü ($f=1$) Karadeniz Teknik Üniversitesi, %5.26'sı ($f=2$) İstanbul Arel Üniversitesi, %2.63'ü ($f=1$) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, %2.63'ü ($f=1$) Trabzon Üniversitesi, %2.63'ü ($f=1$) Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, %2.63'ü ($f=1$) Uludağ Üniversitesi şeklinde bir dağılım görülmektedir. Genel olarak bakıldığında Gazi Üniversitesi'nde %28.94'ü ($f=11$) konu diğer üniversitelere oranla daha fazla çalışmıştır.

Araştırmanın yedinci probleminde Türkiye'de sanat eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle yapılan lisansüstü tezler çalışılan konuya göre nasıl bir dağılım gösterdiğine dair bulgular Tablo 6'da gösterilmiştir.

Konu	f	%
Sanatsal Konular (Sanat Eleştirisi, Renk Seçimi, Müze Eğitimi, İllüstrasyon, STEAM)	5	12.5
Öğrenci/ Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi	15	32.5
Duyuşsal faktörler (İç Dünyalar/Öz Duyarlılık, Tutum)	5	12.5
Sanatsal Gelişim	3	7.5
Öğretmen Mesleki Yeterlilik/Gelişim	2	5
Görsel Sanat Uygulamalarının Önemi ve Etkisi	5	12.5
Beceri Gelişimi	5	12.5
Toplam	40	100

Tablo 6’da lisansüstü tezlerde ele öne çıkan konular %12.5’i ($f=5$) sanatsal konular (sanat eleştirisi, renk seçimi, müze eğitimi, illüstrasyon, STEAM), %32.5’i ($f=15$) öğrenci/ öğretmen görüşlerinin belirlenmesi, %12.5’i ($f=5$) duyuşsal faktörler (iç dünyalar/öz duyarlılık, tutum), %7.5’i ($f=3$) sanatsal gelişim, %5’i ($f=2$) öğretmen mesleki yeterlilik/gelişim, %12.5’i ($f=5$) görsel sanat uygulamalarının önemi ve etkisi, %12.5’i ($f=5$) beceri gelişimi şeklide bir dağılım göstermiştir. Buradan anlaşılacağı üzere gerçekleştirilen tezlerde en fazla konu ile ilgili görüşler %32.5’i ($f=15$) üzerine odaklanıldığı görülmüştür.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada Türkiye’de 2007-2023 yılları arasında özel gereksinimli bireylerde sanat eğitimi konusunda yapılan tezlerin eğilimleri incelenmiş ve genel bir perspektif sunulmaya çalışılmıştır. Buna bağlı olarak incelenen lisansüstü tezlerin yıla göre dağılımlarına bakıldığında ise en fazla 2023 yılında (5), ardında da 2022, 2019 ve 2009 (4) yılında gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Lisansüstü tezler tür olarak ele alındığında yarıdan fazlasının %84.21 ($f=32$) yüksek lisans düzeyinde olduğu görülmüştür. YÖK Ulusal Tez Merkezi sonuçlarında da olduğu gibi yüksek lisans düzeyinin doktora düzeyine göre fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum sebebi olarak özel eğitim alanında üniversitelerde doktora bölümlerinin yüksek lisans programına göre daha az olması da bir sebep olarak gösterilebilir (Çoşkun, Dünder ve Parlak, 2014; Erol ve İlhan Ildız, 2020; Karkın, 2011; Kıldan ve Ahi, 2013; Kirişçi, 2023). Ayrıca doktora düzeyinde özel eğitim ve güzel sanatlar eğitimi programlarının daha az olması gösterilebilir.

Lisansüstü tezlerin nicel ve nitel (%42.09) benzer oranlara sahip olmasına karşın, karma yöntem içinden desenin belirtilmediği tezlerin oranı ise büyük bir orana %39 sahiptir. Eğitim alanındaki araştırmaların önemli bir basamağı olan araştırma yöntem ve desenine dair bilgi lisansüstü tezlerde belirtilmemesi araştırmacı veya danışmanın konu ile ilgili yetersizliğinden ya da göz ardı etmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu durumun, genç araştırmacıları yanlış bilgiye yönlendirebilmesi sebebiyle oldukça dikkat çekici bir eksiklik olduğu söylenebilir (Boyacı ve Demirkol, 2018; Dönmez ve Gündoğdu, 2016; Eyüp, 2020; Kan ve Uzun, 2016;). Buna ek olarak hem nitel hem de nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma desenle yapılandırılmış araştırmalara sınırlı sayıda yer verildiği tespit edilmiştir. Araştırmacıların lisansüstü tezlerini karma yöntem ile gerçekleştirmesi her iki yönteminde güçlü yönlerini içereceğinden daha nitelikli çalışmaların ortaya koyulmasını sağlayabilir.

Lisansüstü tezlerin çalışma gruplarına bakıldığında, en fazla öğretmenlerle (20) çalışıldığı görülmektedir. Bunun sebebi, özel yetersizliği olan bireylerle öğretmenlerin daha fazla iletişim kurması ve birlikte zaman geçirmesi, böylece bu bireyleri daha iyi tanımalarına olanak sağlaması gösterilebilir.

Lisansüstü tezlerde en fazla kullanılan veri toplama araçlarının görüşme formu ve dokümanlar olduğu dikkat çekmektedir. Yapılan araştırmaların önemli bir kısmında, konuya yönelik görüşlerin saptanmasını ele alması sebebiyle, en sık kullanılan veri toplama aracı olarak görüşme formu karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, araştırmacılar tarafından kullanılan bir diğer veri toplama aracı da ankettir. Bunun yanında en az kullanılan ölçme aracı ise başarı testleridir. Bunun sebebi, özel gereksinimli öğrencilere yönelik sanat eğitimiyle ilgili başarı testlerinin daha sınırlı olmasının bir etken olduğu söylenebilir (Eker, 2020). Ayrıca, nitel veri toplama araçlarının daha fazla kullanılması, bireysel farklılıkların ortaya çıkarılmasını ve araştırmaların zenginliğini artıracaktır.

Konu kapsamında en fazla çalışmanın Gazi Üniversitesi'nde gerçekleştirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer üniversitelerde sanat eğitiminde özel gereksinimli bireylere yönelik lisansüstü tezlerin daha az sayıda gerçekleştiği sonucu ortaya çıkmıştır. Çoşkun, Dündar ve Parlak (2014) özel eğitim alanındaki çalışmalarında da en fazla lisansüstü çalışmanın Gazi Üniversitesi'nde gerçekleştirdiğini belirtmişlerdir. Buna göre Gazi Üniversitesi eğitimde köklü geçmişi ve lisansüstü eğitimdeki öncülüğü ile hem özel eğitim hem de sanat eğitimi alanında gerçekleştirilen en fazla teze sahip olduğu ifade edilebilir. Lisansüstü araştırmaların sayısının, ilgili alandaki öğretim elemanlarının varlığının yanı sıra üniversitelerde bu konu kapsamında tez çalışması yapmaya imkan tanıyan anabilim dallarının bulunmasıyla doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir (Çağlayan, 2014; Çoşkun ve Arık, 2022).

Tezler incelendiğinde, en çok çalışılan konuların öğrenci ve öğretmen görüşlerinin ortaya çıkarılması olduğu görülmektedir. Bunun yanında sanatsal konu ve becerilerin öğretilmesinin de sıklıkla çalışıldığı görülmektedir. Özel gereksinimli bireylerde sanat eğitiminde yer alan birtakım kazanımların öğretilmesinin önemli olduğu söylenebilir. Sanatsal konular ve becerilerin öğretilmesi özel gereksinimli bireylerle yapılan tezlerde önemli bir yer tutmaktadır. Sanat eğitimi, bu bireylerin yaratıcılıklarını geliştirmelerine, kendilerini ifade etmelerine ve sosyal becerilerini artırmalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, sanat eğitimi sayesinde motor becerilerinin gelişmesi ve duygusal olarak rahatlamaları da sağlanabilir. Lisansüstü çalışmalarda ele alınan konulara bakıldığında; özel gereksinimli öğrencilerin sanatsal gelişimi ve onlara sanat eğitimi verecek öğretmenlerin yeterlilikleri konusunda az sayıda çalışma yapılmış olması dikkat çekmektedir (Erim ve Caferoğlu, 2012).

Özel eğitim alanında çalışan eğitimciler, görsel sanatlar dersi uygulama alanları konusunda alan uzmanları tarafından bilgilendirilmeli ve desteklenmelidir. Bununla birlikte, eğitimin istenilen yönde verimli olabilmesi için öncelikle eğitimcilerin yetiştiği üniversitelerdeki programlar yeniden gözden geçirilmeli ve yeni çözümler üretilmelidir. Son olarak, görsel sanat eğitimi, tüm bireylerin eğitiminde önemli bir ders olup, özel gereksinimli bireylerde özellikle beceri ve motor gelişimi için kritik bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, özel gereksinimli çocuklar için sanat eğitimi titizlikle ve özveriyle ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aksu, M. (2011). *Zihinsel engelli çocuklarda görsel sanatlar eğitiminin motor beceri gelişimine katkısı*. Doktora Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Artut, K. (2002). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40.
- Bozacı, S., & Demirkol, S. (2018). Türkçe eğitimi alanında yapılan doktora tezlerinin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(2), 512-531.
- Boyras, G. & Yazıcı, T. (2019). Türkiye’de özel gereksinimli çocuklarla ilgili yapılmış olan müzik eğitimi lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Eurasian Academy of Sciences*, 10, 59- 67. <https://doi.org/10.17740/eas.eus.2019-V10-05>
- Coşkun İ., Dündar Ş. & Parlak, C. (2014). Türkiye’de özel eğitim alanında yapılmış lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (2008-2013). *Ege Eğitim Dergisi* 2 (15), 375-396.
- Çağlayan, N. (2014). Zihinsel engelli bireylerin eğitiminde görsel sanatlar dersinin yeri ve önemi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 91-101.
- Çitil, M.(2020).Özel eğitim alanının kavramsal, tarihsel ve yasal temeller. U. SAK, S.TORAMAN (Ed.), *Türkiye’de özel eğitim hizmetleri içinde* (s.11-42) Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Çoşkun, A. & Arık, S. (2022). Okul öncesi fen eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezlerin eğilimleri. *Anadolu Öğretmen Dergisi*, 6(2), 183- 211. <https://doi.org/10.35346/aod.1199589>
- Çoşkun, İ., Dündar, Ş., & Parlak, C. (2014). Türkiye’de özel eğitim alanında yapılmış lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (2008-2013). *Ege Eğitim Dergisi*, 15(2), 375-396. <https://doi.org/10.12984/eed.49993>
- Demirel, M. (2007). Eğitim programları ve öğretim alanındaki bilim uzmanlığı tezlerinin incelenmesi üzerine bir araştırma: Hacettepe Üniversitesi örneği. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Lisansüstü Eğitim Sempozyumu: Lisansüstü Eğitimde Sorunlar ve Çözüm Önerileri* 17-20 Ekim, (s. 208-212).
- Dönmez, B., & Gündoğdu, K. (2016). 2000-2016 yılları arasında Türkçe öğretim programları alanında yayımlanan makale ve tezlerin analizi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 5(4), 2109-2125.
- Eker, A. (2020). *Özel yetenekli öğrencilerin öğretmenlerinin mesleki yeterliklerini artırmaya yönelik geliştirilen öğretmen eğitimi programının etkililiği*. Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Erbay, M. (2000). *Plastik sanatlar eğitiminin gelişimi*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Erim, G., & Caferoğlu, M. (2012). Görsel sanatlar eğitimi dersinin zihinsel engelli çocuklara katkısının özel eğitim öğretmenlerinin görüşleriyle belirlenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 321-342.
- Erol, İ., & İlhan Ildız, G. (2020). Özel gereksinimli bireylerin dil gelişim süreçleri ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin analizi. *RumeliDE Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*(21), 559-574. <https://doi.org/10.29000/rumelide.843486>
- Eyüp, B. (2020). Türkçe öğretmenleri ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin eğilimleri: bir içerik analizi (2000-2019). *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 536-558. <https://doi.org/10.29000/rumelide.843489>.
- Kahraman, D. (2007). *Sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi programının uygulanmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri ve çözüm önerileri*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Kan, M., & Uzun, G. (2016). Türkçe eğitimi alanındaki yüksek lisans tezlerinin yöntem bölümlerine ilişkin sözbilimsel yapı özellikleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1). <https://doi.org/10.17860/efd.08113>
- Karadağ, E. (2009). Eğitim bilimleri alanında yapılmış doktora tezlerinin tematik açıdan incelemesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 75-87.
- Karkın, A. M. (2011). Müzik bilimleri alanında lisansüstü tezlerin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(2), 143-149.
- Kıldan, A. O. & Ahi, B. (2013). Türkiye’de okul öncesi eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi (2002-2011). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 23-46.
- Kirişçi, N. (2023). Türkiye’de özel yetenekli öğrencilerin matematik eğitimi alanında yapılan tezlerdeki eğilimler: 1990-2021. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(2), 149-175. <https://doi.org/10.51460/baebd.1102259>
- Metin, N. E. (2012). *Özel gereksinimli çocuklar*. E. Nilgün Metin (Ed.), Özel gereksinimli çocuklar 1. Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Özkan, U. B. (2019). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Salderay, B. (2010). Engelli bireylerin yapmış olduğu görsel sanatlar çalışmalarının engelli birey aileleri ve engelli bireylerle çalışan eğitimciler tarafından değerlendirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 219-229.
- San, İ. (2003). *Sanat eğitimi kuramları*. Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Yavuzer, H. (2012). *Resimleriyle çocuk*. (5. Baskı). İstanbul.Remzi Kitabevi,
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: SeçkinYayıncılık.
- Yolcu, E. (2009). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemler* (2. Baskı). Nobel Yayınevi, Ankara.